

ĐẠI DỊCH COVID-19 VÀ PHÉP THỬ ĐỐI VỚI XÃ HỘI HIỆN NAY

ĐẶNG NGUYỄN ANH*

Tóm tắt: Bài viết miêu tả và xem xét tác động của đại dịch Covid-19 từ góc nhìn xã hội diễn ra trên thế giới cũng như ở Việt Nam. Đại dịch đã tác động hàng loạt đến các lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội và có nhiều khả năng dẫn đến suy thoái toàn cầu nếu không được ngăn chặn và đẩy lùi. Đời sống xã hội và sinh hoạt của con người bị đảo lộn, các quốc gia liên tục đóng cửa biên giới và ban bố tình trạng khẩn cấp. Việt Nam đã chủ động và làm tốt công tác phòng, chống dịch Covid-19. Chính phủ, các bộ ngành, các địa phương và cả hệ thống chính trị của Việt Nam vào cuộc rất sớm với tinh thần “chống dịch như chống giặc” để có thể ngăn chặn triệt để, phát hiện sớm nhất, cách ly ngay lập tức các trường hợp dương tính. Hệ thống y tế công cộng mang tính bao trùm cho phép tất cả mọi người dân đều có thể được xét nghiệm và điều trị Covid-19 miễn phí, thể hiện rõ nguyên tắc “không để ai bị bỏ lại phía sau” trong cuộc chiến chống dịch.

Từ khóa: đại dịch Covid-19, tác động xã hội, phòng chống dịch bệnh, Việt Nam.

Nhận bài: 17/3/2020

Gửi phản biện: 20/3/2020

Duyệt đăng: 26/3/2020

1. Mở đầu

Tình hình đại dịch Covid-19 trong những tháng đầu năm 2020 đang khiến cho các quốc gia quan ngại. Trên thế giới, đại dịch đã lan rộng với tốc độ nhanh và diễn biến phức tạp, số người tử vong tăng cao. Ở dịch bùng phát tại thành phố Vũ Hán, tỉnh Hồ Bắc, Trung Quốc vào tháng 12/2019 và chỉ sau một thời gian đã lan rộng sang tất cả các châu lục trên thế giới. Đại dịch Covid-19 đã được ghi nhận ở hàng trăm quốc gia và vùng lãnh thổ trên thế giới, từ châu Âu, châu Mỹ đến châu Á, Trung Đông với tổng số ca nhiễm và tử vong vì Covid-19 ở các nước đã vượt qua Trung Quốc. Kể từ khi dịch bệnh bùng phát đến tháng 3/2020, tổng số ca nhiễm trên thế giới đã vượt mốc 173.000 người, trong đó hơn 6.600 trường hợp tử vong¹. Chỉ riêng trong tháng 3 này, tốc độ lây lan Covid-19 diễn ra nhanh, mỗi ngày có khoảng 10.000 ca nhiễm mới trên toàn thế giới. Theo thống kê của Đại học John Hopkins, số ca nhiễm ngoại trừ Trung Quốc đã vượt ngưỡng 87.000 trường

* Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

¹ Tính đến ngày 16/3, đã có 173.42 ca nhiễm và 6.678 người tử vong được ghi nhận toàn cầu (bản tin cập nhật của Bộ Y tế, <https://tuoitre.vn/dich-covid-19-ngay-16-3-chau-au-de-xuat-cam-du-lich-30-ngay-de-chan-dich-20200316052540509.htm> (truy cập ngày 16/3/2020).

hợp. Trong khi đó, con số này của riêng Trung Quốc tính đến ngày 16/3 là 80.860 trường hợp. Số ca tử vong bên ngoài Trung Quốc cũng tăng vọt lên 3.241 người, trong khi Trung Quốc ghi nhận 3.213 bệnh nhân qua đời (Hồng Vân và cộng sự, 2020). Thế giới đang chứng kiến sự lây lan và tàn phá khủng khiếp của Covid-19 trên cấp độ toàn cầu.

Trước mức độ nghiêm trọng và sự lây lan đến mức báo động của dịch bệnh ở các châu lục, Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) ngày 11/3 đã tuyên bố khủng hoảng dịch bệnh do virus corona chủng mới gây ra là một đại dịch toàn cầu. Tâm điểm của đại dịch đã chuyển từ Trung Quốc, Hàn Quốc sang châu Âu như Italia, Tây Ban Nha, Anh, Đức với số người nhiễm và tử vong tăng với tốc độ chóng mặt, trong khi điểm nóng Iran tình hình chưa được cải thiện. Không từ một thành phần nào trong xã hội, dù là nguyên thủ hay chính trị gia hàng đầu, nghệ sĩ điện ảnh nổi tiếng, lãnh tụ tôn giáo, người khá giả, trung lưu hay người nghèo,... tất cả đều có thể là nạn nhân của Covid-19.

Sự bùng phát nhanh các ca nhiễm mới và gia tăng tử vong khiến cho chính sách của các quốc gia thay đổi. Tại Mỹ, Tổng thống Donald Trump đã quyết định ban hành tình trạng khẩn cấp quốc gia, cấm các công dân châu Âu muốn nhập cảnh, thậm chí hạn chế đi lại ngay trong nước. Biện pháp này là một bức tường vô hình để nước Mỹ tự vệ, cách ly với châu lục nơi Covid-19 đang lây lan nhanh. Dịch bệnh đã ảnh hưởng rõ rệt đến kinh tế toàn cầu. Nhiều ngành, nhiều lĩnh vực bị tác động mạnh và chịu tổn thất lớn, từ du lịch, hàng không, vận tải, nhà cho thuê, bất động sản, dịch vụ,... cho đến các chuỗi cung ứng, xuất nhập khẩu. Tình hình chắc chắn sẽ còn gay gắt hơn trong thời gian tới khi mà dịch bệnh chưa được ngăn chặn và kiểm soát.

Ở Việt Nam, từ khi phát hiện ca nhiễm đầu tiên vào ngày 23/1/2020 cho đến thời điểm viết bài này (16/3/2020), Bộ Y tế đã ghi nhận 57 ca dương tính với Covid-19 và 102 trường hợp nghi ngờ đang được cách ly theo dõi tại cơ sở y tế, 2.897 trường hợp được cách ly tại nhà (Báo Đầu thầu online, 2020). Các con số trên gia tăng từng ngày và chắc chắn không chỉ dừng lại ở hai con số. Xu hướng lan rộng ra nhiều tỉnh thành và có nguồn bệnh từ bên ngoài Việt Nam cho thấy đại dịch Covid-19 là vấn đề nóng bỏng, đòi hỏi các biện pháp phòng chống cấp bách, thậm chí chưa có tiền lệ từ trước đến nay. Điều đáng mừng là Chính phủ, các bộ ngành, các địa phương và cả hệ thống chính trị của Việt Nam vào cuộc rất sớm, trong tư thế sẵn sàng với tinh thần “chống dịch như chống giặc”. Thực hiện phương châm “4 tại chỗ” để phòng, chống đại dịch Covid-19 (dự phòng, cách ly, điều trị tại chỗ; cơ sở vật chất, trang thiết bị, thuốc men, dụng cụ phòng hộ tại chỗ; kinh phí tại chỗ; nhân lực tại chỗ), Việt Nam đã và đang nỗ lực ngăn chặn triệt để, phát hiện sớm nhất, khoanh vùng, cách ly ngay lập tức. Cuộc chiến phòng chống dịch được triển khai thực hiện ngay từ cơ sở, không đẩy gánh nặng lên tuyến trên, phối hợp tốt giữa trung ương và địa phương. Hệ thống y tế phòng dịch mang tính bao trùm (inclusive) cho phép tất cả mọi người dân đều có thể được xét nghiệm và nếu nhiễm Covid-19 thì được điều trị miễn phí, không phân biệt giàu nghèo, thành phần xã hội, càng thể hiện rõ nguyên tắc “không để ai bị bỏ lại phía sau” trong cuộc chiến chống dịch.

Kể từ đầu mùa dịch Covid-19, phản ứng của người dân rất tích cực, ủng hộ và chấp hành những biện pháp và chỉ đạo của Chính phủ. Những hung tin về Covid-19 lây lan từ tâm dịch Vũ Hán, Trung Quốc được người dân biết đến sớm từ các nguồn nên xã hội không ngỡ ngàng, bị động. Tình hình ngày càng trở nên phức tạp khi hàng nghìn người Việt Nam từ châu Âu (Anh, Đức, Pháp, Ý) nơi đại dịch Covid-19 đang bùng phát dữ dội càng làm cho công tác phòng, chống dịch thêm phức tạp. Những ca bệnh mới được phát hiện liên tục tăng lên và số lượng địa phương có các ca dương tính cũng nhiều hơn. Số lượng người được lấy mẫu xét nghiệm, cách ly tập trung, giám sát y-tế tại nơi cư trú tăng nhanh. Người dân chấp hành khá tốt yêu cầu giữ gìn vệ sinh, đeo khẩu trang, rửa tay thường xuyên, tăng cường sức đề kháng, hạn chế tiếp xúc, giảm thiểu đi lại và tụ tập nơi đông người và phổ biến nhất là thực hiện việc cách ly ngay lập tức khi có nguy cơ phơi nhiễm.

Khẩu trang trở thành vật bất ly thân và khẩu trang y tế trở nên khan hiếm trên thị trường mặc dù chính quyền, tình nguyện viên và các đoàn thể nỗ lực tuyên truyền, cung cấp khẩu trang miễn phí tại các nơi công cộng như bến xe, nhà ga, sân bay, phương tiện vận tải cũng như hỗ trợ cho các gia đình trong diện cách ly ổn định cuộc sống. Để ngăn chặn dịch bệnh lây lan, kể từ ngày 16/3/2020, Thủ tướng Chính phủ đã quyết định cả nước thực hiện nghiêm việc đeo khẩu trang tại các nơi công cộng, tập trung đông người và trên các phương tiện giao thông công cộng. Do có thói quen đeo khẩu trang đi đường từ trước tới nay khi tham gia giao thông và ra đường nên hầu như người dân chấp hành tốt quy định này, góp phần phòng dịch hiệu quả.

2. Tác động của đại dịch Covid-19

Tác động của đại dịch Covid-19 được thấy rõ nhất trong lĩnh vực giáo dục, học tập. Để hạn chế sự lây lan của dịch bệnh ở Việt Nam, hầu hết các tỉnh thành quyết định đóng cửa các trường học, cơ sở đào tạo. Hàng triệu học sinh, sinh viên nghỉ học và chưa hẹn ngày trở lại trường. Các học sinh mầm non, tiểu học và trung học cơ sở được nghỉ từ trước Tết Âm lịch sau nhiều thông báo chuẩn bị đi học. Bộ Giáo dục và Đào tạo đã nhiều lần lùi thời điểm kết thúc năm học trước diễn biến phức tạp của đại dịch Covid-19. Khó có thể tính hết những xáo trộn trong cuộc sống thường ngày của các gia đình khi các con nghỉ học ở nhà. Chương trình giảng dạy được rút ngắn. Nhiều giáo viên lần đầu tiên biết thế nào là dạy và học trực tuyến, dạy học trên truyền hình. Các lò dạy thêm, dạy bán trú biến mất mà không cần ban hành một quy định cấm đoán nào. Nếu tình hình đại dịch Covid-19 tiếp tục kéo dài đến hết tháng 4/2020 thì ngành giáo dục có thể phải tính đến khả năng hoãn kỳ thi tốt nghiệp trung học phổ thông và chỉ dựa vào việc xét điểm học bạ để tuyển sinh vào đại học.

Dịch bệnh là vấn đề toàn cầu và trách nhiệm phòng chống dịch là của toàn dân chứ không chỉ riêng của ngành y tế. Quán triệt sâu sắc tinh thần “chống dịch như chống giặc”, ngay từ những ngày đầu chống dịch, Chính phủ đã chú trọng thực hiện nghiêm công tác phát hiện sớm, cách ly và giải quyết triệt để ổ dịch trong giai đoạn đầu phòng, chống dịch. Quyền được bảo vệ sức khỏe của người dân luôn được đặt ưu tiên hàng đầu, đúng như

tinh thần chỉ đạo của Thủ tướng Chính phủ “*chấp nhận hy sinh một số lợi ích kinh tế để bảo vệ sức khỏe của nhân dân*”.

Tuy nhiên, bước sang giai đoạn chống dịch mới với diễn biến phức tạp và những thách thức mới, ngành y tế và đội ngũ y bác sĩ đang trực tiếp chịu ảnh hưởng trực tiếp của đại dịch Covid-19. Tác động của dịch bệnh đến chăm sóc y-tế và chi phí điều trị chưa được đánh giá cụ thể song chỉ riêng thành phố Hà Nội đã chi 200 tỷ cho công tác phòng dịch và điều trị các ca nhiễm trên địa bàn và con số này sẽ tiếp tục tăng theo thời gian cùng với sự lây lan của Covid-19. Ngăn chặn và đẩy lùi dịch bệnh là nhiệm vụ tiên phong, giữ vai trò then chốt trong giai đoạn hiện nay.

Trên lĩnh vực kinh tế, hoạt động của nhiều ngành, nhiều nơi bị lao đao vì Covid-19, doanh nghiệp gặp nhiều khó khăn, đặc biệt là các ngành du lịch, dịch vụ, vận tải và hàng không, nông nghiệp, công nghiệp điện tử, dệt may da giày,... Những ngày này, nhiều lao động tại các khu công nghiệp đang chật vật với công việc bị ngưng trệ, tiền công bị cắt giảm, thu nhập giảm sút, thậm chí doanh nghiệp không trả nổi lương kéo theo những khó khăn đối với người lao động. Theo thống kê chưa đầy đủ vào thời điểm đầu tháng 3/2020, Hà Nội đã có 10.000 lao động nghỉ việc, Đồng Nai 8.700 lao động và theo dự báo nếu bệnh dịch không được ngăn chặn, kiểm soát vào cuối Quý II thì con số thất nghiệp sẽ lên đến hàng trăm nghìn lao động. Các doanh nghiệp vừa và nhỏ là đối tượng đang chịu tác động mạnh nhất do giảm đầu tư, thiếu nguồn cung và đứng trước nguy cơ phá sản (dẫn theo Linh Hương, 2020).

Covid-19 không những tác động đến sản xuất, kinh doanh mà còn cả hành vi mua sắm, tiêu dùng của người dân. Kết quả khảo sát gần đây do Nielsen Việt Nam kết hợp với Infocus Mekong Mobile Panel thực hiện cho thấy 47% người trả lời đã thay đổi thói quen ăn uống; 60% thay đổi các hoạt động giải trí, vui chơi; 70% xem xét lại kế hoạch du lịch của mình và 45% người được hỏi cho biết họ tăng cường dự trữ thực phẩm tại nhà so với trước đây; 50% đã giảm tần suất đến mua bán tại các siêu thị, cửa hàng tạp hóa và chợ truyền thống (dẫn theo Uyên Như, 2020). Các sản phẩm chăm sóc vệ sinh cá nhân như nước súc miệng, khăn-giấy vệ sinh và các sản phẩm vệ sinh nhà cửa được tiêu thụ mạnh cho thấy người dân rất quan tâm và có ý thức bảo vệ sức khỏe của mình trước đại dịch Covid-19.

Trong khi nhiều ngành nghề kinh doanh đang rất khó khăn, thì việc bán hàng trực tuyến lại khởi sắc do tâm lý người dân tránh đến chỗ đông người. Thêm vào đó, học sinh, sinh viên nghỉ ở nhà nên nhu cầu ăn uống tăng mạnh. Đã xuất hiện mô hình kinh tế dành cho những người ưa thích ở nhà (homebody economy), không muốn ra ngoài trong thời dịch bệnh mà đặt mua đồ ăn, thực phẩm online được vận chuyển đến tận nhà. Các giao dịch mua bán qua online đang được tận dụng tối đa trong mùa dịch hiện nay. Kinh tế nằm nhà không có gì mới lạ so với giai đoạn trước khi có đại dịch Covid-19 song điều đáng nói là theo thời gian, ngày càng có nhiều người tham gia hơn khi ai cũng hạn chế ra đường trong mùa dịch. Các đối tượng tiêu dùng đặc biệt này cũng là những người tận dụng nhiều nhất các tiện ích của kinh tế chia sẻ. Người dân tăng cường mua sắm trực

tuyển và giảm các hoạt động mua sắm bên ngoài. Trước tình hình đó, các doanh nghiệp chuyển hướng sang bán hàng online, tập trung vào các mặt hàng thực phẩm, nước đóng chai và vệ sinh, khử trùng.

Bệnh dịch kéo dài có thể làm cho phương thức mua hàng trực tuyến tại nhà trở nên phổ biến hơn nhưng nó cũng đem lại thách thức mới. Khi mà tất cả đều muốn ở nhà tận hưởng dịch vụ thì những ai sẽ là người phục vụ? Điều này đặc biệt đúng với những người giao hàng (được biết đến như các shippers). Khách hàng không muốn ra khỏi nhà nhưng shippers vì mưu sinh nên vẫn phải tiếp xúc nhiều, và có nguy cơ phơi nhiễm cao với Covid-19 và đây chính là vấn đề xã hội. Ai sẽ bảo vệ người lao động đi giao hàng? Người có điều kiện sẽ an trú trong nhà, trong khi người yếu thế vẫn phải bươn chải ngoài đường, chấp nhận rủi ro để mưu sinh?

Ở Việt Nam, dưới tác động của đại dịch Covid-19, dịch vụ du lịch bị ảnh hưởng mạnh bởi lượng khách sụt giảm nhiều. Các khách sạn lớn đã cố gắng giảm giá phòng để thu hút khách nhưng lượng khách vẫn rất ít. Các khách sạn vừa và nhỏ phải điều chuyển nhân viên, thậm chí cắt giảm bớt nhân sự, tạm thời đóng cửa chờ thị trường hồi phục. Tại Hà Nội, số lượng khách đặt phòng hủy khoảng 81.000 lượt. Số ngày phòng hủy khoảng 60.000 ngày trong hai tháng đầu năm (Hồ Hạ, 2020). Tình hình ở Đà Nẵng, Nha Trang và Thành phố Hồ Chí Minh cũng không sáng sủa hơn, dù nhiều khách sạn đã đồng loạt thực hiện chính sách giảm giá tới 60% để thu hút khách. Những khu phố lâu nay đông đúc khách du lịch bỗng nhiên vắng tanh, trong khi các cửa hàng, quán xá phải vất vả trong việc thu hút khách hàng. Chính quyền Hà Nội và Thành phố Hồ Chí Minh đã ra lệnh tạm thời đóng cửa với các quán bar, phòng trà, quán karaoke, ca nhạc, bảo tàng, các di tích trên địa bàn thành phố cho hết tháng 3/2020 để ngăn chặn sự lây lan dịch bệnh, hạn chế đến mức thấp nhất người bị lây nhiễm trên địa bàn thành phố, không để dịch bệnh bùng phát trên địa bàn.

3. Cách ly và hiệu ứng xã hội

Trước tình hình đại dịch Covid-19 diễn biến phức tạp và gia tăng, các thông điệp và biện pháp cứng rắn được tuyên bố và áp dụng ở các quốc gia trên thế giới về bản chất cũng là quyết định cách ly giữa các quốc gia, các châu lục nhằm ngăn chặn sự lây lan của dịch Covid-19. Để ngăn chặn sự lây lan của đại dịch Covid-19, đóng cửa biên giới là biện pháp được áp dụng bởi các thành viên trong Liên minh châu Âu (EU) vốn dựa trên nguyên tắc tự do đi lại, tự do thông thương. Một loạt các nước thành viên đã ra lệnh đóng cửa biên giới, phong tỏa toàn quốc để ngăn đại dịch Covid-19 như Đức, Tây Ban Nha, Đan Mạch, Áo, Cộng hòa Czech, Hungary... Ở chiều ngược lại, hơn 100 quốc gia và vùng lãnh thổ trên thế giới, trong đó có Mỹ, đã ra các lệnh cấm hoặc hạn chế nhập cảnh với công dân đến từ các nước EU. Nhiều người bị kẹt lại ở nhiều nước sở tại do việc tạm ngừng hoạt động của các phương tiện vận tải đường không, đường sắt và đường bộ xuyên biên giới. Thậm chí, lệnh hạn chế đi lại được thực hiện ở nhiều quốc gia, đây là điều chưa từng xảy ra trong xã hội hiện đại. Sự gián đoạn trong đi lại giữa các quốc gia và sự đứt gãy của các chuỗi cung ứng đã khiến cho nền kinh tế toàn cầu bị ảnh hưởng sâu rộng bởi đại dịch Covid-19. Các hoạt động thể thao, giải trí, sự kiện công cộng lần lượt bị hủy bỏ

hoặc hoãn lại ở các quốc gia châu Âu, châu Mỹ. Trừ siêu thị cung cấp thực phẩm cho người dân, các nhà hàng, quán bar, câu lạc bộ, phòng tập thể dục, nhà thờ đều đóng cửa để tránh tập trung đông người. Chính phủ cũng khuyến cáo người dân hạn chế tối đa việc đi lại, gặp gỡ, giao tiếp xã hội.

Ở Việt Nam, từ kinh nghiệm chống dịch SARS năm 2003, cách ly được xác định là một trong những biện pháp căn bản, quan trọng để phòng chống các dịch liên quan đến viêm đường hô hấp cấp. Khi chưa có phương tiện phát hiện sớm người nhiễm bệnh thì cách ly là biện pháp tốt nhất để tránh dịch bệnh lan rộng ra cộng đồng. Cần tích cực đề cao trách nhiệm công dân thực hiện nghiêm việc cách ly tại cơ sở tập trung hoặc tại nơi cư trú. Cách ly các cá nhân tiếp xúc (f1, f2, f3), cách ly toàn thể gia đình, cách ly khu phố, khu dân cư, chung cư, và phong tỏa cả khu vực có ca dương tính đã dần dần trở nên quen thuộc với người dân thành phố và một số địa phương. Như trên đã nói, phương châm hành động của Việt Nam là ngăn chặn *phát hiện sớm, cách ly, khoanh vùng và dập dịch* triệt để, đã được quán triệt trong các Chỉ thị của Thủ tướng Chính phủ và Ban Chỉ đạo Quốc gia về phòng chống dịch bệnh Covid-19.

Bên cạnh những ưu điểm của biện pháp cách ly có thể thấy một số hạn chế của biện pháp này. Việc cách ly các cá nhân tiếp xúc gần với người bệnh (f1, f2, f3) đang gặp một số khó khăn. Cách ly làm cho một số bệnh nhân lảng tránh, che giấu không muốn khai báo các triệu chứng và tiếp xúc vì không muốn bị cô lập, bị đưa đi cách ly. Cách ly làm giảm, giảm sản xuất, kinh doanh, dịch vụ, và kéo theo đó là giảm thu nhập và chi tiêu,... dẫn đến ảnh hưởng đến phát triển kinh tế-xã hội. Mỗi một ca mắc mới lại kéo theo hàng loạt hệ lụy như có thêm người đi cách ly, người giám sát, các chi phí kèm theo và cả nỗi sợ gia tăng trong dân chúng, cũng như phải tiếp tục kéo dài thời gian nghỉ học của học sinh, sinh viên. Khi nguồn bệnh và số lượng người tiếp xúc phải cách ly ngày càng tăng như hiện nay thì cần có phương thức cách ly chọn lọc, tránh cho một số lượng quá lớn người bị cách ly có xét nghiệm âm tính, thậm chí không có tiếp xúc với người bệnh, chỉ ở cùng khu phố nhưng đi cách ly tập trung.

Trong khi giao tiếp và kết nối xã hội bị gián đoạn dưới ảnh hưởng của đại dịch Covid-19 thì còn có thể nhận thấy những bất an, ngờ vực, thành kiến nảy sinh trong xã hội. Hình ảnh các nhân viên y tế phải bao bọc mình trong những bộ đồ bảo hiểm như các phi hành gia vũ trụ, điều này hoàn toàn cần thiết bởi con người buộc phải che chắn, hạn chế giao tiếp, tương tác với người xung quanh để tự bảo vệ mình. Đại dịch Covid-19 còn thổi bùng mọi nghi ngờ, lo sợ đến mức một tiếng ho hay hắt hơi của người xung quanh cũng đủ để giật mình hốt hoảng để phòng virus corona tấn công bản thân, rồi qua đó lây sang gia đình, người thân. Theo giáo sư Taylor, Đại học British Columbia: “Con người ta cảm thấy cần làm gì đó để khiến bản thân và gia đình an toàn, vì còn điều gì khác mà họ còn có thể làm ngoài việc rửa tay và tự cô lập chính mình” (Anh Nguyễn, 2020) và điều đó phản ánh tâm lý cố gắng kiểm soát của cá nhân trong mùa dịch bệnh.

Tâm lý trên có cơ hội nổi lên khi các ca bệnh nhân dương tính và tiếp xúc gần được thông báo rộng rãi ở nơi cư trú trong những ngày đầu tháng 3/2020. Sự sợ hãi, lo âu tràn

ngập nhiều khu phố, chung cư sau khi được thông báo về các trường hợp F1, F2 trên địa bàn. Sự sợ hãi trong cộng đồng là không thể tránh khỏi, nhất là khi trên mạng xã hội, sự lan truyền tin tức giữa các thành viên mạng xã hội Facebook (facebookers) diễn ra với tốc độ chóng mặt. Hiện tượng aduua đám đông, đảo bới thông tin cá nhân, đưa tin sai sự thật diễn ra trong những ngày đầu tháng 3 khi chuyến bay VN0054 từ Luân Đôn về Hà Nội mang theo 16 ca dương tính vào Việt Nam. Một bộ phận người dân bị rơi vào thế thụ động, tâm lý lo lắng, hoang mang, cùng với những kỳ thị định kiến gia tăng ở các khu dân cư có người bệnh hoặc tiếp xúc với người bệnh. Những giao tiếp, ứng xử thường ngày hầu như phải đóng lại, kiểm chế và thay vào đó là giữ khoảng cách, là cách ly và tránh xa. Khoanh vùng, cách ly khi đi kèm với sự kỳ thị của xã hội sẽ có tác động tiêu cực, bởi nỗi sợ vô hình có ảnh hưởng nặng nề đến tâm lý nghi kỵ và sợ hãi trong xã hội, thậm chí còn có thể nguy hại hơn cả chính virus Covid-19. Hệ lụy của việc không kiểm soát, hạn chế hay giải tỏa được nỗi sợ hãi bao trùm này tâm lý lo âu quá mức và tình trạng kỳ thị xã hội. Khi dịch bệnh có thêm các diễn biến bất thường, thêm nhiều khu vực bị cách ly, phong tỏa thì không khí hoang mang ảm đạm sẽ càng gây khó khăn thêm cho việc phòng, chống dịch bệnh.

4. Thay lời kết

Nhìn lại lịch sử nhân loại khi đối mặt với những đại dịch thảm khốc, con người ngoài suy nhược bởi chống đỡ với bệnh tật và chết chóc thì còn kiệt sức với tổn thương do kỳ thị, định kiến và chia rẽ xã hội. Những tổn thương từ các đại dịch trong lịch sử đã gây mất mát không kém so với những thiệt hại về nhân mạng. Đại dịch Covid-19 cho phép hiểu thêm tính cách của các dân tộc và phương thức quản trị xã hội ở mỗi quốc gia. Nếu Trung Quốc nghiêm khắc, chuyên quyền, Ý và Tây Ban Nha tôn trọng tự do cá nhân, thì Nhật Bản và Hàn Quốc lại tăng cường ý thức kỷ luật vì cộng đồng trong mùa dịch. Trách nhiệm trong chia sẻ thông tin, trách nhiệm khai báo sự thật trong hành trình và tiếp xúc, trách nhiệm đi cách ly và tự cách ly, trách nhiệm của công dân đối với cộng đồng xã hội.

Đại dịch Covid-19 vẫn chưa lên đến đỉnh điểm, mức độ lan tràn của đại dịch còn diễn ra nhanh theo cấp số mũ ở quy mô toàn cầu trong thời gian tới. Covid-19 là phép thử đối với cộng đồng xã hội và mỗi cá nhân. Đây là thời điểm mà con người cần tỉnh táo, cảnh giác nhưng không hoang mang, lo sợ. Người dân cần bình tĩnh, tỉnh táo, đồng lòng thực hiện các khuyến cáo của ngành y tế trong công tác phòng, chống dịch bệnh và tự bảo vệ mình và người thân, sống có trách nhiệm với cộng đồng. Việc khai báo trung thực, khai báo có trách nhiệm các thông tin về bản thân, hành trình di chuyển là rất cấp thiết. Đồng thời việc quản lý chặt chẽ thông tin cần được thực hiện để tránh những tổn thương cho người bệnh. Công khai, minh bạch các thông tin cần thiết cùng với tăng cường khai báo y tế tự nguyện là biện pháp cần được tuân thủ. Đây cũng là lúc sự an toàn của cộng đồng được đặt lên trên lợi ích cá nhân.

Việc phát hiện dịch tại chỗ, tổ chức cách ly ngay, khoanh vùng, dập dịch là phương thức xuyên suốt của Việt Nam đã góp phần kiểm chế đã lây lan của virus Covid-19, ngăn

chặn dịch bệnh bùng phát. Tuy nhiên, khi nhận thức và ý thức của mỗi cá nhân (người Việt Nam và người nước ngoài) khác nhau đối với đại dịch Covid-19 nên cần có những hướng dẫn rất cụ thể để người dân chủ động phòng chống. Ngành y tế cần phối hợp chặt chẽ với truyền thông làm tốt nhiệm vụ này. Mạng xã hội có vai trò tích cực đối với các cá nhân, đặc biệt là khi tự cách ly. Cần phải tăng cường tuyên truyền, thông báo để mọi người, mọi nơi, mọi thành phần có thể nắm rõ các chỉ thị, yêu cầu chống dịch. Người khuyết tật, trẻ em, người cao tuổi, người sống một mình, người vô gia cư... cần được cung cấp đầy đủ các thông tin, phương tiện và được hướng dẫn phòng chống dịch. Do bất đồng ngôn ngữ nên không ít người nước ngoài chưa kịp thời nắm được các thông tin, khuyến cáo và quy định của Việt Nam. Cần tiếp cận hiệu quả các du khách và người nước ngoài, người Việt Nam từ nước ngoài trở về đảm bảo cách ly và tuân thủ thực hiện đầy đủ các quy định vì đây là những nhóm dân số di biến động có mức độ lây nhiễm Covid-19 hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- Anh Nguyễn. 2020. Dịch Covid-19: Chuyên gia giải thích lý do người dân đổ xô mua giấy vệ sinh. *Thế giới và Việt Nam online*. <https://baoquocte.vn/dich-covid-19-chuyen-gia-giai-thich-ly-do-nguoi-dan-do-xo-mua-giay-ve-sinh-111677.html> (truy cập ngày 16/3/2020).
- Báo Đầu thầu. 2020. Dịch COVID-19 (cập nhật sáng ngày 16/3): Việt Nam công bố thêm 4 trường hợp nâng tổng số lên 57 ca nhiễm. *Đầu thầu online*. <https://baodauthau.vn/thoi-su/dich-covid19-cap-nhat-sang-ngay-163-viet-nam-cong-bo-them-4-truong-hop-nang-tong-so-len-57-ca-nhiem-123830.html> (truy cập ngày 16/3/2020).
- Hồ Hạ. 2020. Các khách sạn tại Hà Nội chật vật xoay sở trước “bão” Covid-19. *Đầu tư online*. <https://baodautu.vn/cac-khach-san-tai-ha-noi-chat-vat-xoay-so-truoc-bao-covid-19-d117439.html> (truy cập ngày 16/3/2020).
- Hồng Vân, Nguyễn Hạnh, Minh Khởi và Trần Phương. 2020. Dịch COVID-19 ngày 16-3: Châu Âu đề xuất cấm du lịch 30 ngày để chặn dịch. *Tuổi trẻ online*. <https://tuoitre.vn/dich-covid-19-ngay-16-3-chau-au-de-xuat-cam-du-lich-30-ngay-de-chan-dich-20200316052540509.htm> (truy cập ngày 16/3/2020).
- Linh Hương (tổng hợp). 2020. Doanh nghiệp vừa và nhỏ chịu tác động mạnh bởi dịch COVID-19. *Tạp chí Tài chính online*. <http://tapchitaichinh.vn/su-kien-noi-bat/doanh-nghiep-vua-va-nho-chiu-tac-dong-manh-boi-dich-covid-19-319830.html> (truy cập ngày 16/3/2020).
- Nguyễn Hạnh. 2020. Số ca COVID-19 tại phần còn lại của thế giới vượt Trung Quốc. *Tuổi trẻ online*. <https://tuoitre.vn/so-ca-covid-19-tai-phan-con-lai-cua-the-gioi-vuot-trung-quooc-20200316145123211.htm> (truy cập ngày 16/3/2020).
- Uyên Như. 2020. Dịch Covid-19 tác động mạnh đến hành vi mua sắm. *Sài Gòn Giải phóng online* <https://www.sggp.org.vn/dich-covid19-tac-dong-manh-den-hanh-vi-mua-sam-651119.html> (truy cập ngày 16/3/2020).